

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

УДК 021.6(100)(477)

ФОРМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА БІБЛІОТЕК

Борисенкова В.В.

Криворізький факультет

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Дослідження спрямоване на аналіз та узагальнення наявного досвіду розвитку міжнародних зв'язків бібліотек країн, що характеризується прагненням до плідної і взаємовигідної співпраці за усіма напрямками. Включення бібліотек України в міжнародні програми і проекти, посилення зв'язків у сфері забезпечення доступу до документів на основі нових інформаційних технологій, збільшення кількості особистих контактів багато в чому визначили зміни в практичній діяльності бібліотек.

Ключові слова: бібліотека, форми співпраці, проект, міжнародне співробітництво.

Постановка проблеми. У новому тисячолітті міжнародне співробітництво в галузі бібліотечної діяльності є неодмінною умовою подальшого розвитку країн на фоні поглиблення економічних, культурних, політичних, освітніх взаємин, професійної солідарності, підтримки добросусідських відносин, дружби і миру.

Найпоширенішими формами міжнародного бібліотечного співробітництва нині є обмін досвідом шляхом безпосередніх зустрічей, публікації у фаховій міжнародній та вітчизняній періодиці та Інтернеті, а також комплексна спільна діяльність у рамках міжнародних бібліотечних організацій (МБО). Важливим для розвитку бібліотек України є міжнародного бібліотечна творча проектна діяльність. Активне застосування міжнародних проектів в бібліотечній діяльності почався в середині 90-х р. ХХ ст. українськими бібліотеками різних систем і відомств, на сучасному етапі втілено та реалізується значна кількість різноманітних проектів, яких розглянемо у даній статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження О. Бойкової, Е. Генієвої, В. Зайцева, Б. Канівського присвячені проблемам співпраці з міжнародними організаціями. Міжнародне співробітництво в галузі бібліографії вивчено А. Веревкіною, Е. Симоновою. Участь бібліотек у міжнародних проектах розглянуто в роботах Н. Браккер, І. Куйбишева, Н. Вербиної, В. Зверевича, Е. Кузьміна, В. Пашкової, І. Шевченко, Т. Ярошенко, О. Воскобойнікової-Гузевої.

О. Воскобойнікова-Гузева розглядає проекти «Бібліоміст», «Інтернет для читачів публічних бібліотек», «Глобальні бібліотеки», «UkrELib: Електронна бібліотека: Центри знань в університетах України» з найвищим рівнем ресурсного забезпечення та сучасними методами управління. Науковець вважає, що представлені міжнародні проекти суттєво впливають на сучасний розвиток публічних бібліотек країни, модернізацію їх матеріально-технічної бази, зокрема і сільських, стимулюють вихід у європейський науковий простір бібліотек [1, с. 70].

Т. Ярошенко у своїх працях звертає увагу на проект «UkrELib: Електронна бібліотека: Центри знань в університетах України» та вважає, що

реалізація цього проекту дасть можливість забезпечувати, підтримувати та вдосконалювати інформаційну базу, необхідну для навчальної та науково-дослідницької роботи українських учених і фахівців та відповідні механізми обміну інформацією з метою інтеграції українських науковців до міжнародної світової академічної спільноти [4, с. 3].

Метою статті є аналіз проектів та міжнародних ініціатив бібліотечного співробітництва; визначити шляхи удосконалення процесу міжнародного співробітництва бібліотек та основних напрямів діяльності бібліотек, забезпечення більш тісної інтеграції вітчизняної науки у світовий науковий простір.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бібліотека стає основним каналом, через який все більше представників різних верств населення приєднується до процесу співпраці, тут консолідується громадськість за соціальними проблемами, на нашу думку це є дуже важливим для розвитку партнерства, співпраці і становлення громадянського суспільства.

Перспективним напрямом взаємодії бібліотек є також надання насамперед віддаленим користувачам різноманітних інформаційних послуг, таких як – міжбібліотечний абонемент (МБА), електронна доставка документів (ЕДД), віртуальна бібліографічна довідка тощо.

У Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 р. «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» затверджена Кабінетом Міністрів України 23 березня 2016 р., визначено, що пріоритети діяльності бібліотек в умовах якісних змін спрямовані на дотримання європейських цінностей, інтеграцію у європейське співтовариство. У стратегічних напрямках розвитку бібліотечної справи, а саме розвиток ефективних комунікацій, передбачається створення системи ефективної внутрішньої та зовнішньої комунікації для розвитку партнерств, просування спільних цінностей та досягнення стратегічних результатів. Зазначено, що необхідно удосконалити професійну комунікацію, розвивати міжнародні професійні зв'язки, що сприятиме активному включенню суб'єктів бібліотечної галузі України у міжнародне професійне середовище [3].

Серед *важливих заходів* міжнародного співробітництва в планах дій Стратегії визначені короткострокові, серед яких є прийняття необхідних документів для приєднання України до міжнародних угод, пов'язаних із бібліотечно-інформаційною діяльністю.

Серед *довгострокових дій* Стратегії передбачена реалізація державної цільової програми інформатизації бібліотек, створення Національної електронної бібліотеки України, програма «Мобільні бібліотеки» та ін.

У *середньострокових* діях передбачено реалізацію державної цільової програми з модернізації матеріально-технічної бази бібліотек та створення зведеного електронного каталогу бібліотек України та базу даних авторитетних національних файлів [3].

Найбільші міжнародні проекти як «Бібліоміст», «Глобальні бібліотеки», «Інтернет для читачів (LEAP)», «UkrELib: Електронна бібліотека: Центри знань в університетах України» сприяють розвитку сучасної системи бібліотек України. Програма «Бібліоміст» сприяє міжнародній співпраці, вільному представленню через Інтернет у багатомовному форматі найкращих зразків культурної спадщини різних країн світу, підтримка сучасної мережі публічних бібліотек в Україні. Проект на даний час, завдяки створенню системи публічного доступу до Інтернету, об'єднує понад 1500 бібліотеках країни. Проект «Бібліоміст» не лише сприяє покращенню доступу громадян до Інтернету і навчанню користувачів, а й включає такі важливі для Української бібліотечної асоціації компоненти як «Розбудова організаційної спроможності УБА» та «Створення тренінгових центрів для бібліотекарів». Дана програма допомагає підвищувати провідну роль бібліотек України у громадянському суспільстві, адже обладнавши сільські та районні бібліотеки сучасною комп'ютерною технікою та опанувавши новітні технології, можна надати оперативний доступ до світових інформаційних ресурсів багатьом користувачам. Важливим аспектом для подальшого розвитку є те, що даний проект сприяє розвитку ресурсної бази бібліотечної асоціації для врахування інтересів бібліотек та бібліотекарів, проект допоможе заручитися державною підтримкою для визнання ключової ролі бібліотек в суспільстві.

З 2008 р. в Україні діє програма «Глобальні бібліотеки» направлена на розвиток лідерського потенціалу для покращення якості освіти.

Проект «UkrELib: Електронна бібліотека: Центри знань в університетах України», який розпочато у січні 2009 р., на базі трьох університетів України: Національного університету «Києво-Могилянська академія», Харківського національного університету ім. В. Каразіна, Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Основне завдання проекту «UkrELib: Електронна бібліотека: Центри знань в університетах України» є: обмін інформацією між Україною та світовою академічною громадою; співпраці між університетами, науковцями та іншими інституціями, які представляють економічні, культурні та інші сфери суспільної діяльності; підвищенню конкурентоздатності.

Уряд США у 2005 р. профінансував спеціально обладнані робочі станції та принтери для

шрифту Брайля в Центральній спеціалізованій бібліотеці для сліпих у Києві та в обласних бібліотеках Херсону та Рівного, Суми, можливість розширеного доступу до Інтернету незрячих. Слабозорі і незрячі можуть активно брати участь у житті суспільства та спілкуватися в Україні й за кордоном. Також реалізуються програма розширення доступу та навчань в Інтернеті (IATP), що адмініструється IREX, програма «Вікно в Америку», яку координує Центр інформаційних ресурсів Посольства США в Україні.

Сьогодні Асоціація спеціальних бібліотек (Special Libraries Association – SLA) активно організовуються віртуальні конференції, форуми, навчальні семінари.

Метою проекту *Світова цифрова бібліотека (World Digital Library, WDL)* є поширення неангломовних ресурсів у мережі Інтернет. Бібліотека WDL представляє в для користувачів глобальної мережі безкоштовно та у багатомовному форматі багатство, різноманітність та внесок всіх світових культур у загальнолюдську спадщину: рукописи, карти, рідкісні книги, нотні партитури, звукозаписи, фільми, фотографії, креслення та інші матеріали. Головні цілі проекту Світової цифрової бібліотеки: сприяння міжнародному та міжкультурному порозумінню; розширення обсягу і різноманітності культурного змісту в Інтернеті; надання ресурсів для педагогів, науковців та всіх зацікавлених осіб; розширення можливостей установ-партнерів для скорочення розриву в цифрових технологіях всередині країн і між країнами.

Європейська електронна бібліотека *Європіана (англ. Europeana digital library network)* – загальноєвропейський портал доступу до культурного надбання у цифровому форматі із фондів бібліотек (не лише національних), а також архівів та музеїв Європи.

Аналізуючи досвід провідних країн дальнього зарубіжжя, можемо визначити ряд концептуальних питань, які необхідно покласти до основи подальшої діяльності бібліотек: побудування всіх технологій обслуговування користувачів на основі базових принципів, затверджених ЮНЕСКО (входження світової спільноти до суспільства знань, навчання людини протягом усього життя, організація рівних можливостей в обслуговуванні користувачів); наукове вивчення користувачів (їхнього складу, соціально-психологічних характеристик, мотивації їхньої читачької поведінки, організація рівних можливостей в обслуговуванні користувачів); надання послуг здійснюється переважно в дистанційному режимі з представленням конкретної інформації (фактографічної, аналітичної, реферативної, тематичної); впровадження нових підходів, форм та методи роботи з користувачами з урахуванням сучасних змін в соціокультурному просторі держави, регіону, використанням актуальних методик та змістовного наповнення; широке впровадження в практику роботу бібліотек цифрових інформаційних технологій з урахуванням світових тенденцій та активне впровадження інтерактивних форм обслуговування користувачів дозволить бібліотекам наблизити інформаційні послуги до віддалених користувачів через офіційні сайти, впровадити корпоративні регіональні служби «віртуальна довідка» та «електронна доставка документів».

Формування власних електронних ресурсів (бібліографічних, реферативних і повнотекстових баз даних з краєзнавства, актуальних питань сьогодення, наукових досліджень), формування зведеного електронного каталогу бібліотек.

Багаторічний досвід діяльності *Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського* свідчить про те, що протягом усього періоду свого існування документообмін був і продовжує залишатися одним із дієвих чинників культурного і наукового співробітництва на державному та міждержавному рівнях, а також важливим джерелом формування бібліотечних фондів. Проект НБУВ інформаційного порталу «Наука України: доступ до знань» (2016) полягає в популяризації, підвищенні рейтингу та доступності електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів наукових бібліотек України за рахунок використання сучасних бібліотечних технологій та веб-технологій.

Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого впроваджує проекти: LIBER – Європейська Асоціація Дослідницьких Бібліотек; Проект «ЕЛІБУКР»; Проект «World Digital Library: Світова цифрова бібліотека».

Національна наукова медична бібліотека України підтримує партнерські зв'язки з 35 бібліотеками та науковими закладами в 20 країнах Європи та Америки. Забезпечує доступ спеціалістам-медикам до світових інформаційних ресурсів (більше 2,5 тис. електронних журналів з доступом до повних текстів в режимі On-line). З 2004 року діє проект корпоративної каталогізації медичних бібліотек України. В межах проекту започатковано Систему корпоративної каталогізації та Зведений електронний каталог медичної періодики. На початок 2018 року партнерами Системи корпоративної каталогізації є 24 медичні бібліотеки.

Державна бібліотека України для юнацтва організувала діяльність співробітництва бібліотеки Казахстану за такими конкурсами: Міжнародний конкурс читців «Укулеле», який відбувся 5 липня 2018 року за романом Надії Метзгер; Міжнародний письменницький марафон NaNoWriMo, який проходить в листопаді 2018 року у Державній бібліотеці України для юнацтва; Міжнародний віртуальний конкурс читців «Дві країни – два поета. Казахстан читає Тараса Шевченка, Україна читає Махамбета».

Майже в усіх регіонах України бібліотеки впроваджують і підтримують міжбібліотечну взаємодію та проекти: «Регіональний корпоративний каталог» і «Центрально-Український корпоративний каталог» (Кропивницький), «Регіональна корпоративна бібліотечна інформаційна система» (Рівне), «Черкаська регіональна система інформаційно-ресурсної підтримки шкільних бібліотек», «Автоматизований зведений каталог періодичних видань бібліотек ВНЗ м. Києва», «Корпоративна система бібліотек вищих навчальних закладів м. Миколаєва», «Регіональний освітньо-інформаційний портал бібліотек вищих навчальних закладів Миколаївщини», «Корпоративна комп'ютерна мережа бібліотек вищих навчальних закладів м. Одеси». Серед лідерів можна відзначити Кіровоградську, Рівненську, Дніпропетровську, Миколаївську області.

З наведеного вище, обґрунтуємо форми міжнародного співробітництва бібліотек:

– обмін бібліотечно-інформаційними ресурсами, результатами наукової, науково-інформаційної, інформаційно-аналітичної та бібліографічної діяльності;

– підготовка спільних видань;

– реалізації спільних наукових програм і проектів;

– розвитку міжнародних наукових зв'язків з бібліотечно-інформаційними установами світового співтовариства;

– формуванні єдиної бази даних про всі наукові та інформаційні видання, які виходять в академіях наук – членах МААН;

– створення спільного електронного порталу видавничої продукції бібліотек;

– поцифрування книжкових скарбів із фондів найбільших бібліотек країн СНД;

– реалізації спільних програм бібліотек.

Таким чином, ми можемо констатувати, що програми, проекти та ініціативи, що діють сьогодні на теренах України відзначаються чіткими пріоритетами, високим рівнем ресурсного забезпечення, сучасними методами управління.

Висновки і пропозиції. Міждержавне співробітництво бібліотек це спільна діяльність бібліотек на основі розподілу повноважень і взаємних зобов'язань з метою найбільш повного задоволення інформаційних потреб і ефективного використання бібліотечних книгозбірень.

Проаналізувавши сучасний стан міжнародного співробітництва бібліотек ми визначили дії бібліотек, відповідно вимогам Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 р.

Загальні напрями та цілі міжнародного співробітництва бібліотек можна визначити такі:

– формування єдиного інформаційного простору України;

– використання бібліотек як інструментів національної політики в галузі освіти та її інформаційної підтримки;

– розроблення стратегії взаємодії бібліотек та інших учасників освітнього й інформаційного середовища;

– поліпшення якості надання послуг користувачам для найповнішого задоволення їхніх інформаційних потреб;

– забезпечення якості роботи завдяки впровадженню єдиних стандартів та іншої нормативно інструктивної й методичної документації;

– оптимізація запровадження інноваційних підходів у роботі бібліотек;

– розвиток діяльності бібліотек на базі впровадження ІКТ, зокрема Інтернет-технологій;

– вибирати рівень взаємозв'язків на взаємовигідній основі;

– бібліотеки мають переймати на себе зобов'язання на тому рівні, який зручний для обох партнерів. Деякі взаємовідносини будуть неформальними, інші передбачатимуть формальні контракти і церемонії;

– підтримка міжнародного, національного, регіонального, міжвідомчого й міжгалузевого обміну знаннями і досвідом роботи бібліотек, а також проведення спільних заходів.

Шляхи покращення міжнародного співробітництва бібліотек на технічно-технологічному рівні відбувається за декількома *взаємообумовленими напрямками:*

- створення електронної інфраструктури бібліотечного виробництва;
- автоматизації процесів бібліотечно-інформаційної діяльності;
- використання нових веб-технологій;
- розвиток електронних інформаційних ресурсів;
- створення електронних копій інформаційних об'єктів;
- розвиток технологій, розробка спеціалізованих програмних засобів;
- довгострокове збереження, запобігання втрат електронних ресурсів.
- збереження та популяризації культурної, наукової і цифрової спадщини суспільства;
- сприяння зростання медіа грамотності в суспільстві.

Підсумовуючи результати дослідження значимо: основними цілями подальшої співпраці бібліотек мають стати:

Короткострокові:

- впровадження новітніх цифрових технологій;
- запровадження нових форматів у межах фізичного простору;

- використання нових можливостей поєднання бібліотечно-інформаційної діяльності в аналоговому вимірах.

Середньострокові:

- переосмислення значення діяльності бібліотеки, ролі та навичок бібліотечних кадрів;
- оновлення навчальних програм закладів освіти з позиції медіа грамотності;
- модернізація організаційно-управлінської системи співробітництва бібліотек, асоціацій, проектів.

Довгострокові:

- актуалізація ролі бібліотек в нових моделях управління і співпраці;
- розвиток конкурентних переваг.

Результативність та продуктивність міжнародного співробітництва і взаємодії бібліотек впливає на оптимізацію й ефективну діяльність бібліотечно-інформаційної установи в інформаційному суспільстві, головне призначення якої – надання доступу до світового інформаційного ресурсу.

Отже, міжнародна співпраця в галузі бібліотечної справи є невід'ємною складовою міжнародних зв'язків будь-якої держави.

Список літератури:

1. Воскобойнікова-Гузєва О.В. Міжнародні проекти та ініціативи для розвитку бібліотек України [Текст] / О.В. Воскобойнікова-Гузєва // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства: Матеріали третьої науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Львів, 2011. – С. 70-81.
2. Світова цифрова бібліотека (World Digital Library, WDL) – міжнародна цифрова бібліотека : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_ir/cgiirbi. – Назва з екрана.
3. Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» [Електронний ресурс] / Міністерство культури України. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1592.html.
4. Ярошенко Т.О. Проект «Електронна бібліотека: центри знань в університетах України» – інновації через співробітництво [Текст] / Т. Ярошенко // Бібліотечний вісник. – 2009. – № 3. – С. 3-5.

Борисенкова В.В.

Криворожский факультет

Днепропетровского государственного университета внутренних дел

ФОРМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА БИБЛИОТЕК

Аннотация

Исследование направлено на анализ и обобщение имеющегося опыта развития международных связей, характеризуется стремлением к плодотворному и взаимовыгодному сотрудничеству по всем направлениям, развитием координационных и интеграционных процессов. Международные связи существенно повлияли на развитие практики международного сотрудничества. Введение библиотек Украины в международные программы и проекты, усиление связей в сфере обеспечения доступа к документам на основе новых информационных технологий, увеличение количества личных контактов во многом определили изменения и в практической деятельности библиотек.

Ключевые слова: библиотека, формы сотрудничества, проект, международное сотрудничество.

Borisenkova V.V.

Krivoy Rog Faculty of
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

FORMS AND PERSPECTIVES OF INTERNATIONAL LIBRARY COOPERATION

Summary

The research is aimed at analyzing and generalizing the existing experience of the development of international relations, characterized by the desire for fruitful and mutually beneficial cooperation in all directions, the development of coordination and integration processes. International relations have significantly influenced the development of international cooperation practice. Inclusion of Ukrainian libraries in international programs and projects, strengthening of ties in the area of access to documents based on new information technologies, increasing the number of personal contacts has largely determined the changes in the practical work of libraries. The accumulation of experience of international cooperation by libraries requires a theoretical synthesis and investigation of patterns, trends of such cooperation in order to increase its efficiency.

Keywords: library, forms of cooperation, project, international cooperation.